

**HØRING - OM ENDRING AV
-FORSKRIFT OM STIPEND BASERT PÅ GJENNOMFØRT KUNSTUTDANNING
-FORSKRIFT OM STATENS STIPEND OG GARANTIINNTEKTER FOR KUNSTNERE**

Vi viser til høringsbrev av 20.09.11 fra Kulturdepartementet.
Herved oversendes høringssvar fra Norske Dansekunstnere.

Innledningsvis ønsker Norske Dansekunstnere å uttrykke beklagelse over at departementet ønsker å avvikle stipend for gjennomført kunstutdanning, og erstatte det med etter vårt skjønn en dårligere og dyrere modell.

En rettighetsbasert stipendordning er svært enkel og rimelig å administrere, den utviser en rettferdig likebehandling innenfor sine avgrensede grupper, den er forutsigbar og meget tydelig utad overfor omgivelsene. Det er svært vanskelig å få øye på et alternativt system som kan fungere akseptabelt. Departementets forslag er dessverre ingen god erstatning, og høringsutkastet tyder på at man ikke har gått dypt nok inn i problemstillingene, eller forstått de ulike kunstfagene og deres ulike arbeidsmarkeder. Primært ønsker NoDa en videreutvikling og justering av dagens modell, som bl.a. inntar utenlandske statsborgere som utdanner og etablerer seg i Norge, samt en form for periodevis evaluering/ajourføring av hvilke utdanninger som til enhver tid utløser slik rettighet, herunder å vurdere også utenlandske utdanninger.

Imidlertid tar vi til etterretning at departementet vil noe annet, og vi vil i det følgende gi våre kommentarer og innspill til et nytt stipendregime.

1. Oppsummering

Forslaget innebærer to nye og tydelige prinsipper. Det ene er at stipendet gjøres søknadsbasert, i stedet for rettighetsbasert tilknyttet forhåndsgodkjente skoler. NoDa peker i dette høringssvaret på fundamentale praktiske problemer ved vurderingen av søknader fra nyutdannede dansekunstnere, som gjør en forsvarlig forvaltning meget vanskelig. I mangel av grunnlag for å gjøre en kunstfaglig vurdering av dansere, blir det fort de beste søknadsskriverne som trekker vinnerloddet.

Det andre nye tydelige prinsippet er at stipendet knyttes mot etablering i yrket, i stedet for å knyttes til utdanning. NoDa vil påpeke at alle uteksaminerte vil ønske å etablere seg/gå inn i yrket. Å skille mellom hvem som går inn i yrket og ikke er umulig å anta eller identifisere i den første tiden etter avsluttet studieløp. Dansekunstnere er utøvende kunstnergruppe, til forskjell fra de visuelle kunstnergruppene, og følgelig er det derfor ikke i deres selvstendige makt å "gå inn i yrket" eller følge en "plan for etablering". De er avhengig av andre for å bli ansatt.

Hver for seg skaper prinsippene over problematikker som begge leder NoDa til å mene at det er påkrevd at tidsperioden for søkeadgang utvides til å gjelde i flere år.

Norske Dansekunstnere konkluderer med at høringsutkastets forslag til to stipendtyper ikke anbefales. Vi ønsker én enkel stipendtype. Primært ønsker vi et nytt, vidtfavnende stipend med likt beløp til alle. Sekundært støtter vi departementets eget omtalte alternativ, nemlig å kanalisere midlene til AYK, og øremerke en kvote for nyutdannede.

Gjennom overgangen fra rettighetsbasert til søknadsbasert stipendsystem for nyutdannede ser vi et nytt område der kunstneren må bruke sine ressurser på søknadsskriving, og der forvaltningen rundt kunstnerne blir mer byråkratisert og dyrere å drifte. Endringen medfører at mere av kulturkronene går til administrasjon og mindre til kunst, stikk i strid med alle målsetninger om det motsatte.

2. Søknadsbasert ordning – hvordan vurdere søkeren?

Å identifisere holdbare kriterier for vurdering av nyutdannede dansekunstnere er vanskelig. Det kunstfaglige er det opplagte kriteriet å vurdere kandidatene ut fra, men hvordan lar det seg gjøre i praksis? Dansekunstnerne har ikke, som kunsthåndverkerne og billedkunstnerne, et fysisk objekt som kan sendes inn til vurdering. Dansernes kunstneriske arbeid eksisterer kun i øyeblikket.

Avgangsforestilling som vurderingsgrunnlag?

Skal stipendkomiteen plikte og komme på avgangsforestillingen ved de forskjellige utdanningsinstitusjonene? Alle verdens høyere danseutdanninger kan ikke få besøk av stipendkomiteen, dermed er det ikke gjennomførbart å skape en rettferdig behandling av søkerne.

Uansett er en avgangsforestilling ikke et godt grunnlag for en individuell vurdering av den enkelte kunststudent. Han/hun har ingen eller liten innflytelse på koreografien, kunstuttrykket, konteksten, bevegelsesmaterialet, bevegelsespråket, og sin egen rolle midt oppi dette kollektivet som er på scenen. Altså er den individuelle søker her fratatt muligheten til å vise seg fram med sine personlige kunstneriske preferanser. Det yter ingen rettferdighet å bli bedømt på et slikt grunnlag.

Forfølger man imidlertid tanken, er det videre lett å se for seg hvilke usunne tilstander det kan føre til i avgangsklassen, med tanke på kamp og posisjonering rundt valgene av roller eller oppgaver i avgangsforestillingen. Det er sjansen til å vinne gullbilletten, ca 100.000 kroner, det står om. Det vil ikke være bra for læringsmiljø, klasse miljø og ikke minst fokuset på kunsten i studentenes siste år. Dessuten er det en direkte kontraproduktiv holdning å ha med seg når de like etterpå skal fungere i bransjen, der det forventes at de ofrer sitt ego for et fellesskap, et felles mål.

Verken avgangsforestilling eller tekniske ferdigheter vil nødvendigvis si så mye om hvilke elever som vil klare å etablere seg som dansere eller koreografer. Gode skolerresultater sier bare noe om at en student har fungert godt under utdanningen.

Audition som vurderingsgrunnlag?

Audition er neste nærliggende tanke for å vurdere danserne på kunstfaglig grunnlag. Her igjen støter vi på de samme problemene som ved skoleforestilling når det gjelder å bedømme individets kunstneriske egenskaper i en situasjon der både kontekst og innhold er valgt av noen helt uvedkommende for stipendsøkeren. Alternativt kunne søkeren fått vise en kort selvvalgt solo, men igjen møter vi på problemstillinger, som blant annet at de ulike koreografier fort blir viktigere, -mens det er jo et annet fag de skal vurderes i, nemlig utøvelsen.

For ordens skyld kan det nevnes at et DVD-opptak av danseutøvelse på ingen måte er representativ som kunstfaglig bedømmning alene, det mangler mer enn én dimensjon.

Skriftlig søknad som vurderingsgrunnlag?

Da står vi igjen med den skriftlige søknaden. Men med den store forskjellen fra dagens behandling av stipender at ingen i stipendkomiteen overhodet kjenner til deg, din praksis og egenskaper, dine kunstneriske prestasjoner.

Uten dette blir altså all vekten tillagt den tekstlige fremstillingen av søkeren selv, som følgelig er avhengig av å besitte høy skrivekompetanse. Her er vi ved departementets andre foreslåtte kriterium, nemlig beskrivelsen av "planer for etablering", som således blir overmåte verdifull. De som vil score høyest her er naturlig nok de som har meget godt norskspråklig nivå og formuleringsevne, kombinert med en godt utviklet evne til intellektuell refleksjon over sin rolle i kunsten.

For en ferdig utdannet koreografistudent, som er en skapende kunstner, er det absolutt relevant å utferdige en skriftlig "plan for etablering", som så kan vurderes. For en danser derimot, som er utøvende kunstner, så er det noe paradoksalt over å skulle ha en "etableringsplan". Man sitter ikke i førersetet på veien mot egen etablering på samme måte som skapende kunstnere gjør. Man er i høy grad avhengig av at andre vil gi en jobber, for å få utøvet yrket. Dansere trenger støtte til selvvalgt kunstnerisk fordypning, til å finne sine nisjer, og til livsopphold mens de gradvis bygger opp sitt nettverk og sine karrierer.

3. Etableringsbasert – for tidlig å si

Det er et godt ideal at støtten skal treffe de som går inn i yrket, men praktiseringen av et slikt formål/kriterie er problematisk med hensyn til utøvende dansekunstnere.

Høringsbrevet påstår at "Vi vet at mange som tar kunstutdanning velger å gå inn i ulike typer arbeidstakerforhold etter endt utdanning, enten fordi de ønsker det selv eller fordi de kunstneriske markedene ikke kan absorbere alle..." – underforstått menes det her at de ikke blir kunstnere. Vi forstår at det ikke er dansekunstnerne som gruppe departementet her har i tankene. Ikke desto mindre finner vi god grunn til å påpeke at dansekunstnere sin arbeidsvirkelighet nettopp er å gå inn i arbeidstakerforhold. 24% av dagens stipendbevilgning går til dansekunstnere, som i alt overveiende jobber som utøvende kunstnere, og følgelig ikke har det samme entrepenør-perspektivet som skapende kunstnere må ha, og som de foreslåtte nye stipendtypene preges av, ref. etableringsfokuset. Norske Dansekunstnere er noe urovekket over den mulige manglende forståelsen for disse forholdene.

Det synes som et premiss i høringsbrevet at det eksisterer et antall av de nyutdannede kunstnere som ikke "har til hensikt å etablere seg i yrket", eller ikke "har en realistisk plan om å etablere seg i yrket". NoDa tror ikke et slikt premiss har rot i virkeligheten. Vår oppfatning er at alle vil prøve seg på å leve som dansekunstner etter å ha investert store deler av livet sitt i dansingen og nettopp blitt uteksaminert fra høyere utdanning. De vil strekke dette forsøket på å komme seg inn i yrket svært langt og lenge. Hvem som vil falle ifra vil på ingen måte være synlig den første høsten, eller det første året, etter skolen. Derfor er vi ikke enige med departementet som skriver i høringsbrevet at stipend vil "med stor sannsynlighet fange opp de som har en realistisk plan om å etablere seg i yrket". Vi tror det gjelder så nær som alle. Og alle skal ikke lenger få.

Utøvende dansekunstnere er avhengig av andre for å bli gitt tillit og få jobber. Dette vil skje gradvis, det er en langvarig prosess å bygge seg opp et navn og rykte, et nettverk og et tilstrekkelig tilfang av jobboppdrag. De første årene er gjerne også fylt av andre strøjobber for å overleve. Man skaper ikke sin egen jobb, og er ikke herre over sin egen hverdag og karriere, i samme grad som skapende kunstnere er det (som eksempelvis de visuelle kunstnerne). Et etableringsfokus på stipendene er derfor mindre anvendelig for dansekunstnere. Det er først etter tre-fire år at man kan se konturene av den enkelte dansekunstners "etableringspotensiale" og derigjennom ha et grunnlag for å benytte et slikt perspektiv i vurderingen mellom søkere til slikt stipend.

Ønsker man å knytte stipend for nyutdannede dansekunstnere til etablering så kommer stipend for raskt, det må da inntas en lengre tidshorisont på søkeadgangen. Dersom det bare skal kunne omsøkes det første året etter endt utdanning, så blir det reelt sett ikke frigjort fra utdanningstilknytningen annet enn på papiret.

4. Kunstnergrupper og kvotefastsettelse

Høringsbrevet uttaler at de visuelle kunstnerne og dansekunstnerne, som idag tildeles over 90 % av stipendbevilgningen, vil være sterkt prioritert også ved innføring av ny ordning. Dette er vi naturligvis glade for, og vil fremheve at det sentrale poenget må fortsatt være at det skal treffe de gruppene med størst problemer med overgangen til yrkeslivet. Vi mener departementet bør vurdere å spesifisere nettopp dette under formålet i forskriftens §16.1 og 17.1.

I høringsbrevet skriver departementet videre at "det legges også opp til en fordeling til enkelte av de øvrige kunstnergrupper som har tilsvarende problemer med overgangen til yrkeslivet". Dette er ikke konkretisert nærmere og fremstår uklart for oss mht. hvilke grupper og hvilke omfang man her ser for seg. Det er positivt at flere kunstnergrupper får stipend dersom deres økonomiske situasjon er like ille som for nevnte grupper. Vi forutsetter at departementet øker den samlede bevilgning proporsjonalt med omfanget av de nye grupper de ønsker å inkludere, slik at ikke konsekvensen blir en reduksjon av stipendbevilgningen til de gruppene som i dag mottar stipend.

Da det ikke bebudes noen stor økning av den samlede bevilgning, ønsker vi å understreke at ordningen ikke bør utvides til nye grupper på en slik måte at mange studenter gis søkeadgang og håp om å motta stipend, mens få kan tildeles. Det vil være et fundamentalt brudd med motivet om høy tildelingsprosent innenfor en likeartet gruppe.

Levekårsundersøkelsen bør ligge til grunn for å identifisere kunstnergruppene med svakest inntekt. Kvotefordelingen må være kunnskapsbasert, og ajourføres med jevne mellomrom gjennom oppdaterte levekårsundersøkelser og annet. Kvotefastsettelsen bør ligge til departementet, men gjerne gjennom tilråding fra Utvalget for statens stipend og garantiinntekter. Hvilke kunstnergrupper som omfattes og gis adgang til å søke bør være mest mulig forutsigbart.

5. Krav til utdanningen

Kravet om kunstutdanning på høyere nivå støttes slik det fremkommer i høringsbrevet. Vi vil presisere at det ikke må tillegges Utvalget/sekretariatet å undersøke og vurdere ulike skolars nivå. Dette forutsetter vi behandlet av NOKUT, og at stipendforvaltningen kun trenger å forholde seg til skoler som er godkjent av NOKUT. Søkeren kan her bli tillagt ansvar for dokumentasjon og gjennomført vurdering av "sin" skole.

6. Departementets forslag om to typer stipend

Høringsutkastet foreslår to typer stipend for nyutdannede, og "legger opp til at det skal være mulig å søke på, og få tildelt, begge stipendene samtidig". Vi ser at en konsekvens av dette er at det skapes unødvendige nye, store skiller og skjevheter, mellom individene - også innenfor samme gruppe. Forslaget legger opp til å skape 4 kategorier av nyutdannede kunststudenter når det gjelder statlig økonomisk støtte;

- kategori 1: mottakere av begge stipendene, maks kr 165.000.
- Kategori 2: mottakere av arbeidsstipendet, kr 95.000.
- Kategori 3: mottakere av diversestipendet, etter budsjett - maks kr 70.000.
- Kategori 4: ikke mottakere av noen av stipendene, kr 0.

Vi stiller oss skeptisk til at slik differensiering er riktig bruk av statens stipendmidler til nyutdannede.

Tatt i betraktning de begrensede mulighetene til kunstfaglig vurdering av disse som ennå ikke har begynt sin karriere, er vi videre bekymret for at det svake grunnlaget gir rom for utslag av tilfeldigheter o.l. i behandlingen av søkerne. Dette vil være meget uheldig, og vil kunne åpne døren for et skred av (velbegrunnede) klager, som også vil være administrativt ressurskrevende.

De to nye stipendtypene vil øke floraen av stipender. Det innføres en helt ny, meget snever, målgruppe. Denne gruppen får to ulike stipender. Til overmål har disse stipendene sine paralleller/navnebrødre i dagens stipendsystem, samtidig som de likevel ikke er helt like. Det er uheldig at forslaget slik ytterligere kompliserer stipendbildet.

Når det gjelder forslaget om 6 måneders arbeidsstipend, er vi negative til at denne nye stipendformen skal bære navnet "arbeidsstipend". Nåværende arbeidsstipend er en meget nyttig og aktverdig ordning, og begrepet arbeidsstipend bør ikke uthules og devalueres som tilfelle blir med det foreslåtte 6mnd arbeidsstipend for nyutdannede. Tidsperioden er altfor kort til å realisere slik utforskning, utvikling og fordypning som et arbeidsstipend faktisk representerer. Med dagens saksgang vil en slik 6 måneders periode nærme seg slutten før tildelingen blir gjort kjent for søkeren, hvilket bare understreker at det ikke er noen realitet over innholdet i dette. Dersom forslaget blir

oppretholdt ber vi om at stipendet kalles ved et annet navn enn "arbeidsstipend".

To stipendtyper vil føre til mer jobb for stipendkomité og sekretariat, mer administrasjon og høyere kostnader.

NoDa mener støtten til de nyutdannede bør organiseres gjennom én stipendtype, ikke to.

7. Vårt alternative forslag 1 (primært)

En fleksibel stipendtype

Norske Dansekunstnere vil foreslå å samle midlene og opprette kun én ny stipendtype, med et bredt formål som inneholder muligheter for støtte til fordypning og diverse etableringskostnader, med andre ord en ordning som omfavner nedslagsfeltene til begge de foreslåtte stipendtypene i høringsutkastet. Søknadene til stipendet vil speile dette mangfoldet av formål, og det blir opptil stipendkomiteen å foreta en samlet vurdering og rangering av søknadene. Stipendet får sitt eget unike navn, som f.eks. "stipend for nyutdannede kunstnere", "etableringstipend", "startstipend" eller lignende.

Beløp

Beløpsnivået på stipendet bør være på linje med dagens stipend for gjennomført kunstutdanning, slik at midlene kommer mange kunstnere til gode.

NoDa ønsker et likt beløp for alle som tildeles stipendet. Bakgrunnen for dette er flere:

- Målgruppen er nyutdannede som herved gis mest mulig like muligheter i startgropa.
- Stipendordningen blir mer forutsigbar for mottakerne og andre involverte parter.
- Stipendkomiteen får en mindre ressurskrevende jobb når de ikke trenger å vurdere individuelle beløpsstørrelser for hver eneste søknad, de kan gå mindre i detalj på hvert enkelt budsjett, og antallet tildelinger de kan gi er kjent på forhånd.
- Mindre muligheter for forskjellsbehandling gir en sikrere behandlingsprosess, med færre mulige feilkilder og potensielle urettferdige utslag, -dette i lys av det svake vurderingsgrunnlaget for nyutdannede.
- ved den sentrale rammebevilgningen og/eller kunstnergruppens kvote vil antallet stipender for nyutdannede være en gitt størrelse.
- Stipendordningen blir mer oversiktlig for aktørene i bransjen og tydeligere for omverdenen.
- Noe enklere administrasjon

Ved alternativet, der stipendkomitéene har frihet til å bestemme tildelingsbeløpene, ser vi en fare for at stipendbeløpene ikke vil holde tritt med prisutviklingen ellers og synke over tid, i iveren etter – eller trykket om - å gi litt til "alle", kombinert med det stadig økende antall uteksaminerte kunststudenter.

8. Vårt alternative forslag 2 (sekundært)

Høringsbrevet ber organisasjonene om å "særskilt uttale seg om man i stedet for å etablere et seks måneders arbeidsstipend for nyutdannede kunstnere heller bør opprette flere arbeidsstipend for yngre/nyetablerte kunstnere som *øremerkes nyutdannede kunstnere*" (vår kursiv). En slik modell figurerer i høringsbrevet som en form for departementets "plan B".

Som nevnt helt innledningsvis, og som høringssvaret vårt ellers også bærer preg av, så ser vi hele endringen som en forverring for våre nyutdannede kunstnerne og nok en omdreining i byråkratiseringen av kunstnerlivet. Men når først galt skal skje, så er denne plan B faktisk mindre ille enn mye annet. Den treffer bedre på etableringsperspektivet og fjerner seg fra utdanningsperspektivet, søknadsbehandlingen blir mer fundert på kunstfaglig vurdering fordi flertallet vil ha prestert i noen produksjoner/år og blitt sett av komiteen, og det vil føre til en tryggere og mer rettferdig likebehandling av søkerne. Alle disse positive trekk forutsetter et tidsvindu av en viss varighet som de nyutdannede kan søke innenfor, eksempelvis 3-4år.

Et annet fortrinn ved modellen er at administrasjonskostnadene er rimeligere. Det store minuset ved modellen er at siden det blir større stipend så blir det mye færre som får tildelt stipend. Relativt mange vil oppleve å aldri få denne støtten til etablering.

Som høringsbrevet også legger opp til er det nødt til å øremerkes en kvote innenfor AYK til de helt nyutdannede, ellers vil "deres" midler bli spist opp av øvrige søkere til AYK som har mye mer å vise til. En innvending mot denne modellen kan være at denne øremerkede kvoten innenfor AYK samtidig overlapper eksisterende AYK. Vi har imidlertid tillit til at stipendkomiteen vil håndtere dette på en konstruktiv og dynamisk måte, og mener at vi skal nøye oss med å ha sikret en kvote øremerket for de nyutdannede.

9. Felles for begge alternativ: Søkeadgang

At stipend for nyutdannede bare kan tildeles én gang ligger i sakens natur, og støttes.

NoDa mener det er nødvendig at stipendet bør kunne omsøkes (hvert av) de første 3-4 år etter endt utdanning. Dette standpunktet er basert på erkjennelsen av at studentene ikke kan vurderes kvalitativt rett etter utdanningen på grunn av dansefagets beskaffenhet, og at det er for tidlig å vurdere etableringspotensialet i løpet av de første månedene etter skolen.

Dansekunstnere har en vedvarende svak økonomi i mange år, så pengene kan være like viktige og avgjørende det andre, tredje eller fjerde året som det første. Det som imidlertid kan skje ved avviklingen av dagens ordning der pengene kommer første året, er at vi vil miste noen i den første kneika, de første par årene. Man kan se dette som å skille klinten fra hveten i et knalltøft arbeidsmarked, - eller som at samfunnet mister noen talenter som er gode til å danse, men ikke så gode til å raskt å etablere nettverk og "selge seg selv" til prosjekter.

Ved spesielle forhold som er ulike mellom kunstnergruppene, ønsker vi å reise spørsmålet om det kan la seg gjøre å ha rom i forskriften for noe ulik utforming avhengig av kunstnergruppe. Vi sikter her til tidsdimensjonen for søkeadgang som vi mener må være av en viss varighet for dansekunstnere. Kan forskriften åpne for noe større fleksibilitet enn et absolutt krav om at stipendet bare kan søkes det første året? Kan man i stedet ha en ramme på for eksempel 4 år, og la det være Utvalgets mandat å bestemme innenfor denne begrensningen?

10. Forvaltningen

Ettersom et av premissene for hele endringen er at det nye systemet skal bli søknadsbasert, så støtter Norske Dansekunstnere departementet i at "ny ordning implementeres i det søknadssystemet vi har idag for statens stipend og garantiinntekter som er vel utprøvd." Det er opplagt enklest for alle parter og mest kostnadseffektivt å benytte eksisterende stipendkomitéer og øvrig forvaltningsapparat, uansett hvilken modell man lander på.

Dette innebærer samtidig en økt arbeidsmengde for hele forvaltningsapparatet for statens stipend og garantiinntekter. For de enkelte stipendkomitéer som skal behandle og vurdere dette store antallet nye søknader er det tale om en meget betydelig økning i arbeidsbyrde. Følgelig er det nødvendig med kompensering fra KUD for disse økte administrasjonskostnadene ved innføring av ny(e) stipendordning(er).

Med vennlig hilsen

sign.

Peder Horgen
forbundsleder

Norske Dansekunstnere
forbundet for dansere, koreografer og pedagoger